

EMBERFEJ ALAKÚ BRONZEDÉNY BAKONYSZENTKIRÁLYRÓL

(Kitekintéssel a belső-pannoniai darabokra)¹

2000 őszén a veszprémi múzeum egykori igazgatójának, Töröcsik Zoltánnak közvetítésével a veszprémi Laczkó Dezső Múzeumba került egy bronzból készült, erősen sérült, emberfej alakú bronz edényke.² A bronztárgyat az azóta elhunyt Nagy Bálint bakonyszentkirályi "parasztköltő" találta szántás közben 1980 és 1990 között, állítólag a Bakonyszentkirály határába eső Kenderföldeknek a falu, a Dudari-patak és a Csesznek-Veszprémvarsány között vezető országút által határolt részén. A Magyarország Régészeti Topográfiájának 4. kötete nem jelez ezen a területen régészeti lelőhelyet, az országúttól nyugatra, a Dudar-patak mindkét oldalán viszont a terepbejárások idején egy-egy szerényebb leletanyagú, kisebb római kori telep jelentkezett.³ A fej alakú edénykét ifj. Nagy Bálint, meleg hangú levelével, 2000. november 3-án végérvényesen a veszprémi múzeumnak ajándékozta.⁴

Az erősen sérült, egyenetlen felületű, üregesen öntött, összenyomódott, hiányos bronzedény magassága 12,5 cm, legnagyobb szélessége 6,7 cm, vastagsága 6,35 cm, falvastagsága a hiányzó talpcsatlakozásnál ill. a nyaknál 0,4 cm. A büszt alja a fenéklap egykori csatlakozásánál elkeskenyedik. A mellrész elől a nyakig ill. a vállig, valamint hátul a jobb váll és a jobb oldal teljesen hiányzik. A bal vállat kerek karikával (? - és valószínűleg nem öntéshiba) összefogott, elől ráncolt, hátul sima chlamys borította. A nyakon húzódo, hátul nem követhető vájat egy tunicának a szélét is jelezhetné, de talán inkább egy ezüst(?) -szál berakású nyakperecnek lehetett az ágya. Hasonló megoldást látunk egy *intercisai*, gondos kivitelű fejedényen, bár ennek nyakán a nyakperec magasabbra került. A beütött pontokból kirajzolódó lunula is inkább egy nyakperecről lóghatott le. A chlamys széle a hátoldalon is követhető. A sérülés ellenére hosszúkásnak látszó fej a bal váll felé hajlik. A bal váll alatti belső oldalon ujjbegy és ujjszélességű homorú, íves megmunkálás-nyomok látszanak, az arc belső oldalán az áll, az orr, az arc, a száj belülről kifelé domborodó. A szemet és a

szemöldököt utólagosan munkálták meg. Az edény belső oldalán a mellrészén még egy kis dudor ill. a fejnél bronz rögcskék, gömböcskék észlelhetők. A száj újabb kori lereszelése megnehezíti a szájkörnyék utómunkálatainak megfigyelését. Az áll kissé hegyes, az orr kopott, szemből nézve háromszög alakú, erős ornyergéből határozott szemöldök indul. A bemélyített pupillájú szemgolyó a szemhéjak közül erősen kidomborodik. Az esetleges egykori berakásnak a pupilla nagyságán kívül, nincs nyoma. Írisze is jelzett. A restaurálás előtt, különösen a jobb szem körül látott sötét csík, ugyancsak a restaurálás előtt elvégzett vizsgálat szerint, nem bizonyult ezüst berakásnak és ónozott sem volt. Az alacsony homlok fölött kezdődik a haj, amely elől 2 (3 ?), mindkét oldalon és hátul lépcsőzetesen, 4 sorba rendeződik. A negroid jelleget hangsúlyozó, göndörödő loknikat azonos és ellentétes irányú rovátkákkal jelezték. A sapkaszerű haj a homloknál és az állvonalnál megtörik (különösen a bal oldalon), modern kifejezéssel élve, fazonra vágott. A fülek, a hajfürtök takarásában, nem látszanak. Az edény csapófedeléből csak az eredetileg kerek nyílás mögötti csukló-fülecskék maradványai maradtak meg. A fej bal oldalán látott ívelt, felül hiányos, szív alakú levél viszont az edényfogantyú akasztófülének alaplemeze (attachea). (1-3. ábra)

Közép-Pannoniából eddig összesen 5 fej alakú bronzedényt ismerünk (Az új lelettel együtt lelőhelyük ill. őrzési helyük: Bakonyszentkirály, Igar, Keszthely, Pápa, Szentgyörgyvár). A Balaton közelebbi vagy távolabbi környékén talált, vagy a Keszthelyen, Pápán őrzött darabok legalább 2 nagyobb típust képviselnek. A négy négerfejes edény is legalább három különböző minta után készülhetett.

Az 5 fejet vagy büsztöt formázó edényke közül talán legismertebb, az irodalom szerint a keszthelyi Balatoni Múzeumba került, de már ott nem fellelhető, Szentgyörgyvárról származó példány. (4. ábra) S bár a magyarországi kutatók véleménye megoszlik,⁵ az ifjú képmása a

Hadrianus császár kívánságára kultikus tiszteletben részesített szép ifjú, Antinous⁶ ismert ábrázolásait és az Antinous-képmást megörökítő edényeket juttatja eszünkbe.

A pápai református főiskola gyűjteményében őrizték, a mára már elkallódott, másik fej alakú edényt, amelynek keleties arcát - a gyűjtemény katalógusának leírása szerint - stilizált hajfürtök és két ágú hegyes szakáll keretezte.⁷ Az edénynek hiányzott a csapófedele, viszont megmaradt két kis karikába akasztott, madárfejet utánzó füle. (Az egykor Pápán őrzött edény azonos Majewski 81. számú tárgyával.⁸)

A pápai katalógusban leírt edénnyel rokonítható a keszthelyi múzeumban ma is megtalálható, a galliai műhely termékének tartott, üregesen öntött, fej alakú edényke⁹, amelynek hosszú tincsekbe (loknikba) rendezett sapka szerű hajviselete, összesen 4 bütyök szerű kidudorodással jelzett szakálla és pofaszakállal utal csak a szakállas típusokra jellemző afrikai jellegre. Bajsza az előreugró vastag száj mellett két oldalt lecsüng, széles orra tömpe (kopott), ferdevágású szemét plasztikusan hangsúlyozták, szembogarát nem jelezték. A hajtincsek ívelten keretezik az arcot, a homlokból viszonylag keveset láttatnak. A loknik elöl nem részletezettek, összességükben kopott hatást mutatnak. A bal fül felett és a fej hátoldalán, a más példányoknál is megszokott módon, ellentétes irányban, ferdén rovátkoltak. A sapkaszerű hajzat a bal oldalon a nyaknál határozott szöveget zár be. Maga a húsos, hosszúkás arc a negroid vonások helyett inkább a pápai leírásból kölcsönzött meghatározással élve, itt is "keleties" jellegű. Az edényke fedélszerkezetéből csak a csukló fülének egy része és egy hosszúkás nyílás maradt meg, az edényfülből pedig csak a bal oldali fülszonk egy levélke kezdeménnyel. A büszt bal vállát enyhén redőzött lepel (chlamys) fedi, amelyből hátul alig látszik valami. A nyakon domború, hátrafelé elkeskenyedő, jobb oldalon rovátkolt nyakperccel látszik. A csupasz jobb vállon öntéshiba, kalapálás nyomok figyelhetők meg. A felületet elöl és hátul is mélyedések, folatok, karcolások teszik egyenetlenné. A mellszobor alja a mára már hiányzó záró-alaplap csatlakoztatása számára, a falvastagsághoz képest, szélesebbre kalapált. Az edény magassága 11 cm, szélessége 7,85 cm, vastagsága 4,45 cm, falvastagsága 0,35 cm. A tárgy római kori keletkezését eddig még nem vitatták. Az edény mellrészére a vállcsonkokkal, hátul a hajtincsek (loknik) elrendezése, valamint a megmunkálás módja segíthetnek a felmerülő kételyeket eloszlatni. (5-6. ábra)

A Pannonia középső részéből származó fejedények közül igényes kidolgozásával egy Igarról származó, gödörbe helyezett nagy bronzüstben bronzkancsóval, tányérral és más bronztárggyal együtt elrejtett, II. századra keltezett fejedény¹⁰ emelkedik ki. (7. ábra) A kerek fej,

szakálltalan. A bajusz nélküli arc és a fület szabadon hagyó rövid, homlokba hulló, a természetet jobban megközelítő, oldottabb, fürtös hajviselet, a domború homlok, az egykor berakott szembogarú, dülledt szem és a széles orr a szudáni négerekre emlékeztet. Ennek az arctípusnak eddig egyetlen pannoniai megjelenése az igari példány. A haj kezelésében a párizsi Bibliothèque Nationale egyébként bizonytalan eredetű és keltezésű, szakállas ú.n. etiópfejéhez hasonlíthatjuk.¹¹ Az igari edénykén a bal oldalon átvett chlamys hátul pántszerűen elkeskenyedek, ily módon a bal váll is szabadon maradt. A csapófedő erről a darabról is hiányzik.

A Bakonyszentkirályról származó, legújabb pannoniai fej-büsztt edényünk típusokon belüli elhelyezéséhez az erősen hiányos, roncsolt felület miatt, elsősorban a hajkorona formájából, a soronként elrendezett hosszúkás loknikból kell kiindulnunk. A pannoniai anyagból szóba jöhet ezért egyrészt a keszthelyi múzeumból már bemutatott darab¹², ill. Radnóti A. két tábláján szereplő balsamariumok közül a dunajvárosi (*intercisai*), talán a nagytétényi és az ismeretlen pannoniai lelőhelyű edény,¹³ a K. Majewski által felsoroltak közül pedig a Fekete-tenger parti Bielgorod-i (Belgorod-*Tyras*), a „másik” dunajvárosi (Dunapentele-*Intercisa*), a Strasbourg-i (*Argentoratum*), a Tannham-i.¹⁴ Ha tovább szűkítjük a kört, az említettek közül (szakállas-férfi, szakáll nélküli -nő?¹⁵ vagy ifjú?) kiemelhetjük a szakállas darabokat, így pl. az ismeretlen pannoniai lelőhelyű és a nagytétényi példányt (bár arcuk a bakonyszentkirályi edénykéhez hasonlóan, keskenyebb), valamint a nyakán bullát viselő, szakáll nélküli „másik” *intercisai* edényt, amely arcformálásával, szögletesebb állívével, széles arcával¹⁶ a pannoniai anyagban is egyedülálló. A szabályos sorokba rendezett loknis frizurák legtöbbszörének elől 1 vagy 3 loknija lenyúlik a homlokba, függetlenül attól, hogy az arc szakállas-e vagy sem. Vannak azonban olyan példányok is, amelyeknél a loknik a homlokon vízszintes sorba rendeződnek (Vö.: bakonyszentkirályi edényke). Legjellemzőbb példái ennek a Bielgorod-i és a Tannham-i darabok. A hosszúkásabb fejformát figyelembe véve az újabban előkerült pannoniai edényünkhöz a kettő közül, az Odesszától nem túl messze fekvő Bielgorodból (Belgorod) ismert példány áll közelebb. Hogy mi az összefüggés a két edény között, nehéz lenne megmondani. Itt hivatkozhatunk azonban K. Majewskire, aki a Fekete-tenger parti városokban elosztó központokat feltételezett.¹⁷

A most bemutatott, Bakonyszentkirályról származó újabb balsamarium - illatszeres edény lelőhely-körülményei nem tesznek lehetővé sem egy *ante quem*, sem egy *post quem* datálást, így a fej alakú edények általában javasolt I-II., I-III. századi keltezéshez¹⁸ képest nem tudunk -

ez alkalommal sem - újabb, pontosabb javaslattal élni. Hasonlóképpen nem tudjuk meghatározni azt a műhelyt sem (Duna-vidék, vagy távolabb, Egyiptom, Gallia), ahol ez a darabunk készülhetett. Mindenesetre nagyon valószínű, hogy a pannoniai fej alakú bronzedényeket nem egy helyen gyártották. Ezt látszanak megerősíteni a két közép-pannoniai (Keszthely, Bakonyszentkirály) edénynél elvégzett kémiai vizsgálatok.¹⁹ A keltezéshez legfeljebb csak annyit tehetünk hozzá, hogy miután a felső szemhéjből induló pupillákból azoknak csak kb. 2/3-ada látszik, a korszak szobrászati alkotásaival összevetve a Bakonyszentkirályon talált darabunk készítési időpontjaként, a II. század 2. felétől, kb. Marcus Aureliustól a III. század közepe közötti, meglehetősen tág időszakot tudjuk elképzelni.²⁰

Az edények egykori tartalmát ezzel az új darabbal sem sikerült biztosan meghatározni. Mivel a fej alakú-büsztt formájú edények egy bizonyos fajtája, az ún. négerfejes, vagy negroid jellegű edények a karakteres vonások érzékeltetésében és a hajfűrtök kezelésében nagyon hasonlítanak a négerfejes bronzmécsesekre, könnyen elképzelhető, hogy ezek a mécsesek és a hozzájuk hasonló, fej alakú edények egy-egy szentély/lararium - garnitúrának lehettek a részei. Jelenlétük egy-egy szentélykészletben

azonban nem lehetett kizárólagos, ugyanis a négerfejes mécsesek más mécses-típusokkal együtt, vegyesen is előfordulhattak (pl. a nagydéli larariumban).²¹ A négerfejes ún. balsamariumok színesítik egy-egy város/territorium vagy tágabb körzet fejedény-anyagát. A bulgáriai Kjustendilben, az antik *Pautaliában* ugyanis a négerfejes edények mellett Antinoust, Heraklest vagy szatírt ábrázoló "balsamariumok" is ismertek.²² Miután például a thrákiai, kölni és *intercisai* sírokban²³ strigilisek társaságában is találtak büsztt mintázó edényeket (Büstengefäß), valamint, hogy ugyancsak Thrakiában, a Cabyle városánál feltárt sírból származó edény maradványai olíva szerű aromatikus olajnak bizonyultak, az edény balsamarium funkciójáról nem szabad lemondanunk.²⁴ Többet hivatkoztak eddig az Aisey-le-Duc csontvázas sírjában talált edényre, amelyben "poussière grise odorante et parfumée"-t találtak.²⁵ Ezekben az edényekben tehát a minden napi életben és kultikus tevékenység gyakorlása közben szükséges, füstölésre szánt magvakat, olaj féléket, tömjént, illatos porokat²⁶ is tarthattak. A szűk szájnílású edény használata meglehetősen kényelmetlen lehetett. Mérlegsúlyként azonban - véleményem szerint is - csak átalakítva, másodlagos felhasználásban jöhetnek szóba.²⁷

JEGYZETEK

RÖVIDÍTÉSEK

- BÁNKI 1972 = BÁNKI Zs.: Római bronzok - Bronzes romains. Az István Király Múzeum Közleményei 30. 1972. 53-54.
- HECKLER 1909 = HECKLER A.: Archaeologische jezyzetek vidéki múzeumainkból. Múzeumi és Könyvtári Értesítő 3. 1909. 196-205.
- GOESSLER 1928 = GOESSLER, P.: Antike Büstengefäßchen aus Metall. In Antike Plastik. Waltherr Amelung zum sechzigsten Geburtstag. Berlin-Leipzig 1928. 75-86.
- Keszthely 1969 = Vezető a Keszthelyi Balatoni Múzeum természettudományi, régészeti, történeti, néprajzi és fürdőtörténeti állandó kiállításához. Keszthely 1969.
- KUZSINSZKY 1920 = KUZSINSZKY B.: A Balaton környékének archaeológiája. Budapest 1920.
- MAJEWSKI 1963 = MAJEWSKI, K.: Brazowe balsamaria antropomorficzne w cesarstwie rzymskim - Balsamaire anthropomorphes en bronze dans l'Empire Romain. Archaeologia (Warsawa) 14. 1963. 95-126.

- MRT 4 = DAX M.-ÉRI I.-MITHAY S.-PALÁGYI S.-TORMA I.: Magyarország Régészeti Topográfiája 4. Veszprém megye régészeti topográfiája. A pápai és zirci járás. Budapest 1972
- NUBER 1988 = NUBER, H.U.: Antike Bronzen aus Baden-Württemberg. Schriften des Limesmuseums Aalen Nr. 40. Stuttgart-Aalen 1988.
- RESSOUYRE 1962 = PRESSOUYRE, L.: Un "balsamaire" trouvé à Lamaurelle. Revue Archéologique 1962. 167-181.
- RADNÓTI 1938 = RADNÓTI A.: A pannóniai római bronzedények. Diss.Pann. Ser. II., No. 6. Budapest 1938.
- RAEV 1977 = RAEV, B. A.: Die Bronzegefäße der römischen Kaiserzeit in Thrakien und Mösien. BRGK 58. 1977. 605-643.
- SZABÓ 1984 = SZABÓ, K.: Balsamaire en bronze provenant de la Pannonie. Alba Regia 1984. 99-113.
- VASSILEV 1989-1990 = VASSILEV, V.: Negerdarstellung aus Bronze. Römisches Österreich 17/18. 1989-1990. 281-286.

- ¹ A cikk a 2001. május 22-26. között Aquileiában megrendezett XV. antik bronzokkal foglalkozó kongresszus „Ein neu entdecktes Balsamarium aus Pannonien” című, német nyelvű előadásának és kéziratának módosított (bővített ill. az archeometriai vizsgálatok értékelését kihagyó) változata.
- ² Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, Ltsz.: 2001.12.1.
- ³ MRT 4. 45-46., 11/5., 7. lh.
- ⁴ ifj. Nagy Bálint levele a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum Adattárában. A lelőhelyet „Káposztások”-nak ill. „Káposztáskert”-nek nevezték.
- ⁵ HECKLER 1909. 203.; KUZSINSZKY 1920. 44.; RADNÓTI 1938. 145.
- ⁶ HistAug Hadrianus XIV (ford.: Terényi I.) Budapest 1968. 40.
- ⁷ BORSOS I.: A pápai ev. reform Főiskola Régiségtárának és Történetphilológiai Múzeumának Katalógusa. Pápa 1899. 25. E 12.
- ⁸ MAJEWSKI 1963. 122. No. 81.
- ⁹ Keszthely 1969. 55-56., Ltsz.: Balatoni Múzeum, Keszthely 75.1422.1. Miután az általános érdeklődést kiváltó darab a keszthelyi említésen és egy képen kívül, leginkább csak Radnóti A. publikációjából (RADNÓTI 1938. LV. t. 1.) ismert, Müller Róbert igazgató úr szíves hozzájárulásával szükségesnek látszik bővített leírással és néhány fényképpel ez alkalommal bemutatni.
- ¹⁰ BÁNKI Zs.: Jeletés az igari római kori bronzleletről. Alba Regia 4-5. 1963-1964. 221.; BÁNKI 1972. 53-54. No. 35.; BÁNKI Zs.: Római bronzok-Bronzes romains. Az István király Múzeum Gyűjteménye S. B. No. 30. Székesfehérvár 1972.; BÁNKI Zs.: Balsamarium. 125 év-125 tárgy. Válogatás a Fejér Megyei Múzeumok gyűjteményeiből. Székesfehérvár 1998. 39. Megköszönöm Fülöp Gyula megyei múzeumigazgató úrnak és Farkas Zoltán kollégámnak, hogy lehetővé tették a tárgy fotójának közlését.
- ¹¹ MAJEWSKI 1963. 115., Abb. 37., No. 92. Köszönettel tartozom Monsieur C. Rolley-nak a tárgy származására vonatkozó megjegyzéséért.
- ¹² Keszthely 1969. 55-56.
- ¹³ RADNÓTI 1938. LIV. t. 5. = MAJEWSKI 1963. Abb. 32 = Magyar Nemzeti Múzeum Ltsz.: 94/876-Dunaújváros (RADNÓTI-nál lelőhelye "?"), RADNÓTI 1938. LIV. t. 6. = MAJEWSKI 1963. Abb. 17.=Magyar Nemzeti Múzeum Ltsz.: 24.1914.1.-Nagytétény, RADNÓTI 1938. LIV. t. 7.=MAJEWSKI 1963. Abb. 33.=Magyar Nemzeti Múzeum Ltsz.:E.28.K=10/1951.155.-ismeretlen pannoniai lh.
- ¹⁴ MAJEWSKI 1963. Abb. 6.-Bielgorod, Abb. 10. (= SZABÓ 1984. Pl. LIII. 3).- *Intercisa*, Abb. 25.-Strasbourg, Abb. 27.-Tannham
- ¹⁵ Nő-RADNÓTI 1938. LIV. t. 5. = MAJEWSKI 1963. Abb. 32.
- ¹⁶ SZABÓ 1984. Pl. LIII. 3. = MAJEWSKI 1963. Abb. 10.
- ¹⁷ MAJEWSKI 1963. 126.
- ¹⁸ RADNÓTI 1938. 146.; MAJEWSKI 1963. 126.; RAEV 1977. 630.
- ¹⁹ Borszéki János és Jamiczky Zoltán vizsgálata és eredményei, Palágyi Sylviával közösen, előkészületben a 2001. május 22-26. között Aquileiában rendezett XV. antik bronzokkal foglalkozó kongresszus aktájában
- ²⁰ Pl. Kaisersaal. Porträts aus den Kapitulinischen Museen in Rom. Köln, Römisch-Germanisches Museum 23. April bis 22. Juni 1986. Ed. De Luca 1986. 80-Marcus Aurelius, 82-Septimius Severus, 84-Gallienus; SCHINDLER, W.: Römische Kaiser. Herrscherbild und Imperium. Leipzig 1985. Nr. 65.-Septimius Severus, Nr. 67.-Caracalla; NISTA, L.: Ritratti antichi del Museo Nazionale Romano. Esposizione al San Michele a Ripa. Ed. De Luca. Roma 1987. 17-Socrates; KOLNIK, T.: Staroveká plastika. Tatra 1981. Abb. 50., Abb. 55.stb.
- ²¹ LDM Ltsz.: 55.187.1-6.; PALÁGYI S. in: A Bakony és a Balaton-felvidék évezredei. Vezető a veszprémi Bakonyi Múzeum állandó kiállításához. Veszprém 1985. 35.
- ²² Antik bronzok Pautaliából c. 1985-ös tihanyi kiállítás tárgyai között (L. Stajkova válogatása a kjustendili Történeti Múzeum anyagából — Ltsz.: 377., 850., 1108., II-31., 273.); MAJEWSKI 1963. Abb. 13-14.
- ²³ VASSILEV 1989-1990. 283.; z.B. RAEV 1977. 537., 640., 642; Köln: MAJEWSKI 1963. 119. No. 20.; *Intercisa*: SZABÓ 1984. 108., No. 25.
- ²⁴ VASSILEV 1989-1990. 283.
- ²⁵ PRESSOUYRE 1962. 181.; majd: SZABÓ 1984. 102.
- ²⁶ RADNÓTI 1938. 144.; PRESSOUYRE 1962. 181.; MAJEWSKI 1963. 126.; VASSILEV 1989-1990. 283.; MARTI, V.: De l'usage des „Balsamares” anthropomorphes en bronz. Mélanges de l'école française de Rome. Antiquité 108. 1996/2. 979-980., 985-991.
- ²⁷ NUBER 1988. 105., Abb. 58.; VASSILEV 1989-1990. 281-282.

A bakonyzentkirályi edénykét Farkas Attila restaurálta. Gondos munkájáért köszönetemet fejezem ki.

A BRONZE VESSEL IN THE SHAPE OF A HUMAN HEAD FROM BAKONYSZENTKIRÁLY
(With a survey of pieces from inner Pannonia)

In the autumn of 2000, a bronze vessel in the shape of a head was presented to the Veszprém Dezső Laczkó Museum by Bálint Nagy jnr., thus adding to the collection. The little vessel saw the light of day sometime between 1980 and 1990 when it was discovered during ploughing. The head of Negroid character is badly damaged, with parts missing. The handle and snap lid are missing, that is to say, a leaf-shaped attachment section and the stump of a handle (ear?) are all that remain of them. The hair covering the ear is arranged in several rows of curls. The left shoulder is covered with a chlamys, and a torque with a lunula pendant may have been round the neck. (Figures 1 to 3).

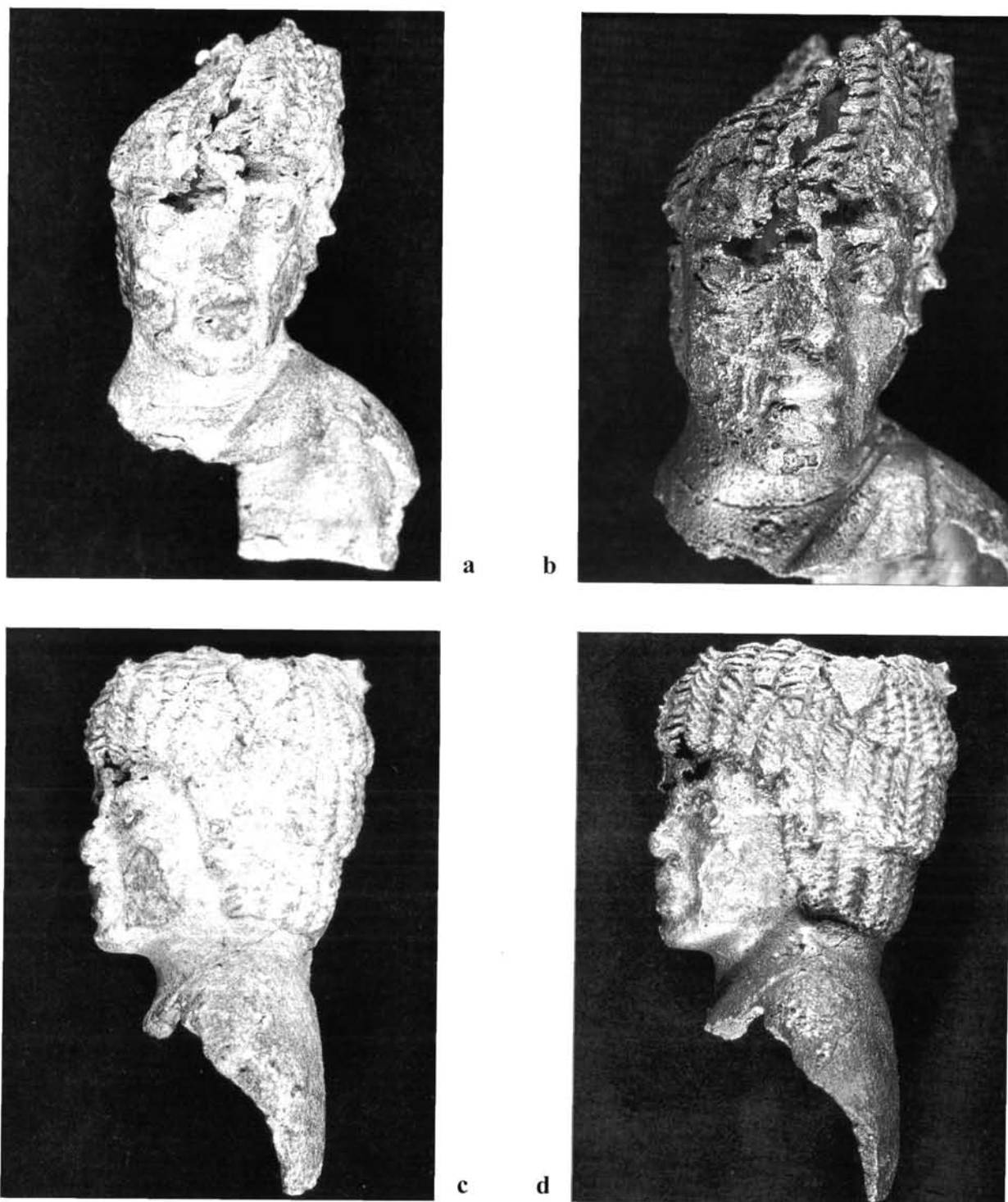
In total, five head-shaped bronze vessels are known from Inner Pannonia (Bakonyszentkirály, Igar, Keszthely, Pápa, Szentgyörgyvár). Four of these have Negro heads, and the fifth closely resembles the well-known Antinous portraits (Figure 4). This later (found in Szentgyörgyvár), as well as the vessel described in the catalogue of the Pápa Reformed collection, can be considered lost^{5,7}. With its sort hair, the Negro head vessel from Igar represents a type which differs from the usual portraits¹⁰. Although wearing a beard and moustache, the piece kept in the Balaton Museum in Keszthely has a hairstyle which resembles that of the Bakonyszentkirály vessel. The face has more of an Oriental character, however, due to the slanted eyes (Figure 5 and 6).

As a possible parallel to the Bakonyszentkirály head

vessel, one of the intercisa vessels can be claimed, whereas from further afield, the Bielgorod vessel is a candidate¹³⁻¹⁴. The connection may be attributed to the distribution centre on the shore of the Black Sea, as postulated by Majewski¹⁷. A more precise age for the Bakonyszentkirály Negro head vessel cannot be determined by means of easily dateable finds from the same environment. The shape of the eyes may help. Based on the high position of the pupils, a rather broad period must be considered, between the second half of the second century and the middle of the third²⁰.

The Bakonyszentkirály head-shaped vessel in the form of a bust may have contained either seeds, oils, or scented powders intended for use as incense, so it was for everyday use, as part of the sacrificial rituals²³⁻²⁵. Together with Negro head lucernae, the Negro head vessels may have been articles of equipment for household shrines/lararia²¹. As a primary function, their use as weights for a pair of scales is out of the question²⁷.

This present communication is an extended version, although leaving out the assessment of the archeometric tests, of the lecture entitled, "Ein neu entdecktes Balsamarium aus Pannonien" [A newly discovered balsamarium from Pannonia] given at the 15th congress on antique bronzes, held between 22-26 May 2001 in Aquileia.

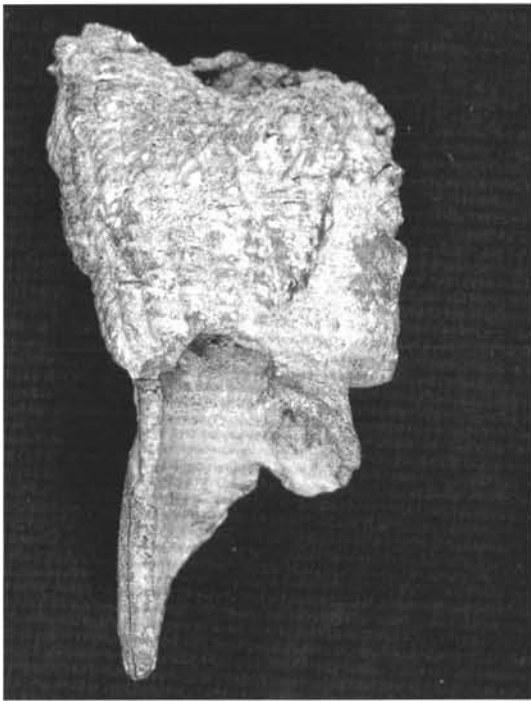

1. ábra. Fej alakú edény Bakonyszentkirályról.

a. az edény restaurálás előtt, **b.** az edény restaurálás után,
c. az edény bal oldala restaurálás előtt, **d.** az edény bal oldala restaurálás után (Fotó: Oszkó Zs.)

Figure 1. A head-shaped vessel from Bakonyszentkirály

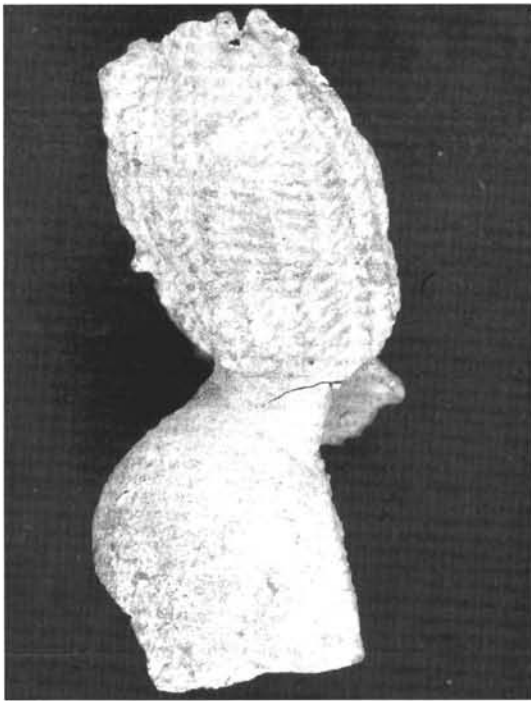
a. the vessel before restoration, **b.** the vessel after restoration, **c.** the left hand side of the vessel before restoration, **d.** the left hand side of the vessel after restoration (Photo: Zs. Oszkó)

a

b

c

d

2. ábra. Fej alakú edény Bakonyszentkirályról

a. az edény jobb oldala restaurálás előtt, **b.** az edény jobb oldala restaurálás után,
c. az edény hátoldala restaurálás előtt, **d.** az edény hátoldala restaurálás után (Fotó: Oszkó Zs.)

Figure 2. A head-shaped vessel from Bakonyszentkirály

a. the right hand side of the vessel before restoration, **b.** the right hand side of the vessel after restoration,
c. the back of the vessel before restoration, **d.** the back of the vessel after restoration (Photo: Zs. Oszkó)

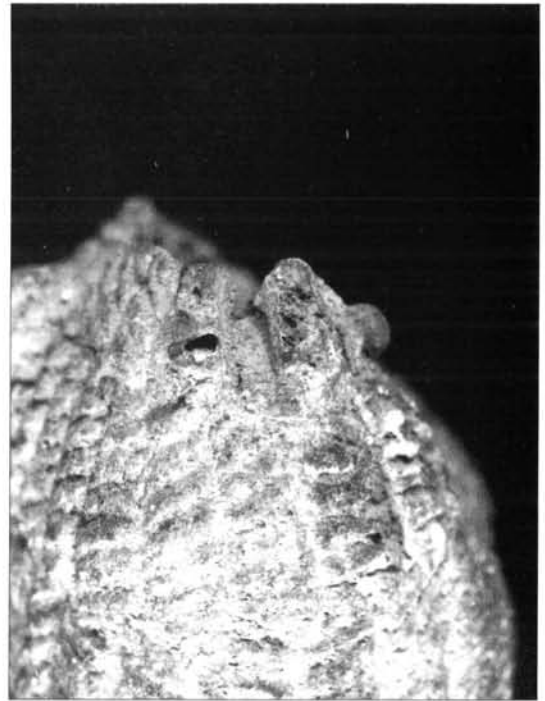
a

b

c

d

3. ábra. Fej alakú edény Bakonyszentkirályról

a. a fej felülről restaurálás előtt, b. a fej alulról restaurálás előtt. c. az arc részlete restaurálás előtt,
d. a csapófedő fülének részlete a loknis fürtök felett (Fotó: Oszkó Zs.)

Figure 3. A head-shaped vessel from Bakonyszentkirály

a. the head from above before restoration, b. the head from below before restoration, c. detail of the face before restoration, d. detail of the snap-lid handle above the curling locks (Photo: Zs. Oszkó)

4. ábra. A szentgyörgyvári fej alakú edény (Fotó: RADNÓTI 1938. LIV. t. 1. alapján Oszkó Zs.)
Figure 4. The Szentgyörgyvár head-shaped vessel (Photo: Zs. Oszkó based on RADNÓTI 1938. Pl. LIV. 1.)

a

b

c

d

5. ábra. Fej alakú edény a keszthelyi Balatoni Múzeumból
a. az edény elülső oldala, b. az edény hátoldala, c. az edény jobb oldala, d. az edény bal oldala
(Fotó: Oszkó Zs.)

Figure 5. A head-shaped vessel from the Balaton Museum in Keszthely
a. the front of the vessel, b. the back of the vessel, c. the right hand side of the vessel,
d. the left hand side of the vessel (Photo: Zs. Oszkó)

a

b

c

d

6. ábra. Fej alakú edény a keszthelyi Balatoni Múzeumból
a-b. az edény fejének részlete, c. a fogantyú és a csapótető maradványai,
d. a bűszt hátoldala (Fotó: Oszkó Zs.)

Figure 6. A head-shaped vessel from the Balaton Museum in Keszthely
a-b. detail of the head from the vessel, c. remnants of the handle and the snap lid,
d. the back of the bust (Photo: Zs. Oszkó)

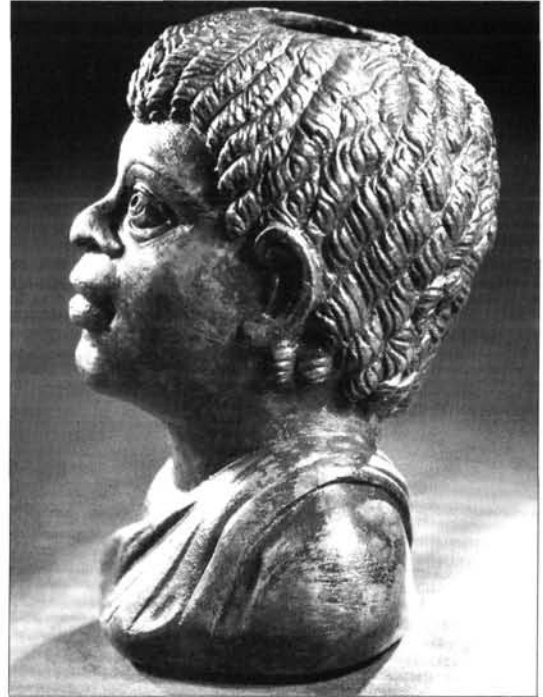
a

b

c

d

7. ábra. Fej alakú edény Igarról (Fotó: Gelencsér F.)
Figure 7. A head-shaped vessel from Igar (Photo: F. Gelencsér)